

ศาสตร์แห่งวิธีการในการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิง*

สุภัฏญา หาญตระกูล**

“จะต้องไม่เอาเหล็กใหม่ไปใส่ในขวดเก่า”

แบร์โทลด์ท เบร์คชท

๑. เรามองไม่เห็นผู้ที่อยู่ในความมืด

เพราะชีวิต การทำงาน และการต่อสู้ของผู้หญิงได้รับการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์หรือแม้แต่ในวงการศึกษาค้นคว้าวิจัยก็ตาม ผู้หญิงจึงเป็นเพียง “ผู้ถูกซ่อน” ไว้ในประวัติศาสตร์ ดังนั้นก็แน่นอนที่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ย่อมจะไม่สามารถมองเห็นผู้ที่อยู่ในความมืด และเมื่อผู้หญิงต้องการจะบันทึกและสร้างประวัติศาสตร์ของชีวิต การทำงาน การต่อสู้ของผู้หญิงขึ้นมาบ้าง ศาสตร์ของการศึกษาค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงก็ยังเป็นศาสตร์ที่พัฒนามาภายใต้สิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่มีผู้ชายเป็นศูนย์กลาง การศึกษาค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงจึงต้องเริ่มต้น ตั้งปัญหา กับศาสตร์แห่งวิธีการของการศึกษาค้นคว้าวิจัยเสียทีเดียว ก่อนที่จะนำเอาศาสตร์แห่งวิธีการนั้นๆ ไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยใดๆ

มาเรีย มีส เขียนงานชิ้นนี้จากการวิวาทะเกี่ยวกับการศึกษาสังคมในแนวนิยมใช้สถิติตัวเลข (Quantitative Social Science Research Methodology) และแนวโพสิทิวิสต์ (Positivist

approach) และศาสตร์แห่งวิธีการ (methodology) ซึ่งตามมาด้วยกัน นอกจากนี้ งานชิ้นนี้ก็ยังเป็นผลจากการที่เธอเองได้มีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวของผู้หญิงและประสบการณ์ในการทำโครงการวิจัยแนวปฏิบัติการ งานเขียนจึงสะท้อนลักษณะ มาเรีย มีส ทั้งในฐานะนักทฤษฎีและนักปฏิบัติอย่างชัดเจน และในเนื้อหาที่มีส่วนทฤษฎีก็เน้นการปฏิบัติส่วนการปฏิบัติก็เกี่ยวโยงกับทฤษฎี ทั้งท้วง ท้วง การ เขียน ก็ทั้ง “เก่า” ทั้ง “สะกิด” และ “กระแทก” บรรดาผู้ใส่และนักวิชาการทั้งหลาย ที่ทำการศึกษากับผู้หญิงเป็นเพียงความสนใจทางวิชาการบริสุทธิ์เพียงอย่างเดียว หรือไม่ก็จำกัดตัวเองอยู่ในหอคอยงาช้างของสถาบันการวิจัยและมหาวิทยาลัย มาเรีย มีสเห็นว่าผู้ใส่และนักวิชาการเหล่านี้ “ยอมจะเป็นผู้ทรยศต่ออุดมการณ์ของการเคลื่อนไหวของผู้หญิง ซึ่งเป็น จุด เริ่มต้น ให้มีการ ศึกษา ใดๆ เกี่ยวกับผู้หญิง” และ “การศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิง” ย่อมมีความหมายมากกว่าการที่นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป ผู้หญิงก็จะเป็น “กลุ่มเป้าหมาย” อีกกลุ่มหนึ่งของการวิจัย หรือการที่จะได้มีสตรีผู้ใส่และนัก

* เก็บความจาก “Towards A Methodology of Women’s Studies” โดย Maria Mies. No ๗๗, November ๑๙๗๗. Institute of Social Studies, The Hague, Netherland.

** ศูนย์ข้อมูลสตรี กองโครงการสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ศึกษาได้หันมาจับหัวข้อต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้หญิงมาศึกษามากขึ้น สำหรับ มาเรีย มีส แล้วการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงมีไว้ก็เพื่อจุดประโยชน์ในการปลดปล่อยผู้หญิง ดังนั้นสตรีผู้ใฝ่รู้ทั้งหลายก็พึงควรใช้วุฒิศึกษาของตนเพื่อจุดมุ่งหมายอันนี้ ทั้งในด้านการเลือกขอบข่าย หัวข้อ และวิธีการวิจัย นอกจากนี้ ผู้ทำการวิจัยจะต้องมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการปฏิบัติการ ในการเคลื่อนไหว และในการต่อสู้ของผู้หญิงอย่างใกล้ชิด เพื่อประโยชน์สำหรับงานวิจัยและในฐานะสมาชิกสังคมคนหนึ่งที่เป็นผู้หญิง

๒. ทำอย่างไรจึงจะได้ “เหล่าใหม่” และไม่เอาไปใส่ใน “ขวดเก่า”

ในส่วนที่เป็นการเสนอแนวทางให้แก่การศึกษาเกี่ยวกับสตรี ซึ่งจัดได้ว่าเป็นภาค “ทฤษฎี” ของงานเขียนชิ้นนี้ มาเรีย มีส มีสมมุติฐานอยู่ว่า “มีข้อขัดแย้งกัน อยู่ ใน ระหว่าง ทฤษฎี ทาง สังคม ศาสตร์และศาสตร์แห่งวิธีการ ที่ใช้ กัน อยู่ มาก ใน ปัจจุบัน และจุดมุ่งหมายทางการเมืองของการเคลื่อนไหวของผู้หญิง” ซึ่งทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และศาสตร์แห่งวิธีการที่ มาเรีย มีส หมายถึงในที่นี้ก็คือ ศาสตร์แห่งการศึกษาสังคมในแนวนิยมใช้สถิติตัวเลขและแนวโพลีตีวีสนั่นเอง ต่อจากนั้นก็จึงได้แยกแยะขยายความออกเป็นข้อย่อยอีก ๑ ข้อว่า ที่ว่ามีความขัดแย้งกันนั้นคืออย่างไร และด้วยวิธีการแนวทางเช่นไรจึงจะหลุดหนีไปจากการศึกษาสังคมในแนวสองอย่างนั้น ซึ่งนับว่าผู้เขียนมีที่ท้าวพาทษวิจารณ์เป็นอย่างดีได้ตั้งบัญญัติ

หากับศาสตร์ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยกันกว่าเสียก่อนที่จะนำไปใช้จริงๆ

ข้อย่อยที่ ๑ ข้อนี้จุดเด่นอยู่ที่การเสนอรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ทำการวิจัย” และ “ผู้ถูกทำการวิจัย” เช่น ข้อแรก จะเป็นการโต้ที่ทัศนะการเก็บข้อมูลของผู้ทำการวิจัยอย่างเป็น “เหตุเป็นผล” (rational) “ภาววิสัย” (objective) “เป็นกลาง” (neutral) “วางเฉย” (indifferent) ของการศึกษา ในแนว โพลีตีวีส และในแนวสำนักหน้าที่นิยม (functionalist school) มาเรีย มีส เห็นว่า ฐานะ ๒ ฐานะที่ขัดแย้งกันอยู่ในสตรีผู้ใฝ่รู้ (women scholars) คือในฐานะผู้ใฝ่รู้ เธอได้ร่วมมือมีอิทธิพลในวงการปัญญาชนทางวิชาการซึ่งมีผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ และในฐานะสตรีเธอก็ร่วมชะตากรรมเดียวกับผู้หญิงคนอื่น ๆ ซึ่งได้รับผลจากการกดขี่ทางเพศ เหล่านี้มันจะเป็น “ข้อดี” มากกว่าที่จะเป็น “ข้อด้อย” ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิง อย่างที่นักวิชาการในแนวโพลีตีวีสจะกล่าวหา มาเรีย มีส จึงเสนอโต้แย้งว่า ที่ทัศนะแห่งความเป็นกลางและวางเฉยของผู้ทำการวิจัยในควรจะได้รับการแทน ที่ด้วย การ มี ความ รู้ สึก ร่ว ม อย่างรู้สำนึก (partial consciousness) ทั้งนี้ก็เพราะที่ทัศนะอย่างแรกนั้น ทำให้ การ ศึกษา อยู่ใน ลักษณะ “ผู้มาดู-ความรู้” (spectator-Knowledge) ซึ่งจะเป็นได้ก็เพียงแต่การศึกษาแบบวิทยาศาสตร์นิยม (scientific) มากกว่าที่จะเป็นการศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (scientific) ในขณะที่ที่ทัศนะอย่างหลังนั้นมิได้หมายถึงการใช้อัตวิสัยอย่างเดี๋ยวด่วน ๆ หรือการมีความรู้สึกร่วมเอาอย่าง

ง่าย ๆ ดัน ๆ แต่ทว่าหมายถึงการมีความรู้สึกว่ามีอย่างมีขอบเขตที่จะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อย่างวิพากษ์วิจารณ์ และเป็นโคะเล็คติกระหว่างผู้ทำการวิจัยและผู้ถูกวิจัย

ข้อสอง เป็นการเสนอว่า ในความสัมพันธ์ทางแนวตั้งระหว่างผู้ทำการวิจัยและผู้ถูกวิจัย ซึ่งผู้ทำการวิจัยมักจะมองการวิจัยมาจาก “ที่สูง” นั้น ก็ควรจะได้รับการแทนที่ด้วยการมองไปจาก “ที่ต่ำ” นั้นหมายถึงว่า การวิจัยใด ๆ เกี่ยวกับผู้ถูกวิจัย จะต้อง ไม่ใช่เป็นการเตรียมสร้าง โครงสร้างอำนาจ เก้ แต่จะต้องขึ้นอยู่กับฝ่ายที่ถูกเอาเปรียบ เพราะเป็นเวลานานมาแล้วที่การวิจัยทั้งหลายได้ กลายมาเป็นเครื่องมือของการกดขี่ และทำให้ โครงสร้างอำนาจ อย่างที่เป็นอยู่มีความชอบธรรม มากขึ้น มาเรย์ มีส แสดงความเห็น ว่า ถึงแม้จะ มีการพยายามทำให้การศึกษาใน แนว นิยม ใช้ สถิติ ตัวเลข ให้มีความ ชับ ช้อน รอบคอบมากขึ้นอย่างไร ก็ตาม สภาพการณ์ทางสังคมย่อมจะทำให้ ผู้ถูกวิจัยเกิด ความรู้สึก สงสัยในผู้วิจัย ซึ่งมี สถาน ภาพทางสังคมสูงกว่า และภายใต้ความสัมพันธ์ ระหว่าง “ผู้ทำการวิจัย” และ “ผู้ถูกวิจัย” เช่นนี้ ข้อมูลที่เก็บมาได้จะมีลักษณะเป็น “พฤติกรรม ที่คาดหวังไว้” มากกว่า “พฤติกรรมที่เป็นจริง”

จากที่ชนะการมองจาก “ที่ต่ำ” ที่มาเรย์ มีส กล่าวไว้เองที่ ทำให้ผลไปถึงข้อย่อยข้อต่อ ๆ มาที่ เน้นบทบาทการ เป็นผู้กระทำของผู้ทำการค้นคว้า วิจัย กล่าวคือ นอกจากผู้ทำการวิจัยเองจะต้องมี ส่วนร่วมอย่างแข็งขันต่อการเคลื่อนไหวต่อสู้ของ

ผู้ถูกวิจัยแล้ว การวิจัยนั้นก็ควรจะเป็นกระบวนการ ปลุกจิตสำนึกด้วย เพื่อที่ว่าผู้ถูกวิจัยจะได้เรียนรู้ และเป็นผู้กระทำ การ วิจัย ตัว เขา เอง ได้ ใน ที่ สุด อย ่างไรก็ตาม ในตอนท้ายของงานเขียน มาเรย์ มีส ก็เห็นว่า เป็นการไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเพียง แต่จะเข้าไปปลุกจิตสำนึกผู้ถูกวิจัยในชนบท แล้วผู้ ปลุกจิตสำนึกนั้นก็กลับออกมาโดยปล่อยให้ผู้ถูก วิจัยในชนบทเหล่านั้น ต้องเผชิญ กับผลทาง การเมือง อัน เนื่องมาจากการค้นตัวของเขาโดยลำพัง หากจะ กระทำการดังกล่าวในเขตชนบท ก็จำเป็นจะต้อง มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วม อย่างจริง จัง เป็น อย ่างมาก การเน้นจุดประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลง “สภาพที่เป็นอยู่” ในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ใด ๆ ทำให้ มาเรย์ มีส เห็นว่ามีการศึกษาค้นคว้า วิจัยที่สูญเปล่าเป็นจำนวนมาก เพราะว่าไปศึกษา เอาจากจุดที่ผู้ถูกวิจัยยังอยู่ในสภาพเดิมอยู่ และยังไม่อยู่ในสภาพวิกฤติการณ์ใด ๆ เช่น ที่สันคคีคือ งานบ้าน อาชีพ ๆ นั้น การสำรวจความคิดเห็น ดังกล่าวจะให้ข้อเท็จจริงน้อยมากเกี่ยวกับจิตสำนึก ที่แท้จริงของผู้ถูกวิจัย มาเรย์ มีส เห็นว่า จะมีก็แต่ ผู้ถูกวิจัยซึ่งกำลังอยู่ในวิกฤติการณ์ทางความสัมพันธ์ เท่านั้น ที่ผู้ถูกวิจัยจะต้องได้เผชิญกับความสัมพันธ์ ทางสังคมที่แท้จริงที่เขามีอยู่ และสามารถจะตระ- หันถึงสภาพที่แท้จริงของตัวเองได้

ข้อหกและข้อเจ็ดเป็นข้อเสนอสำหรับการ ภายไปไปที่ “ผู้อยู่ในความมืด” ของประวัติศาสตร์ ซึ่งนับว่า เป็นการมอง กล วิช ใน การ ต่อสู้ เปลี่ยน แปลงตามแนวของการต่อสู้ทางชนชั้น กล่าวคือ จะต้องมีการบวนการทำให้ประสบการณส่วนตัว

ให้เป็นประสบการณ์ร่วมของมวลชน เช่น การสัมมนาเดี่ยวๆ ก็เปลี่ยนไปเป็นการสัมมนาเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเผยแพร่ข่าวสาร ฯ และกระบวนการทำให้ชีวิตการทำงานการต่อสู้ของผู้หญิงได้เข้ามาเป็นประวัติศาสตร์ทางสังคมด้วย เช่น จะต้องมีการวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมาทำให้เป็นประวัติศาสตร์ร่วมของผู้หญิง เพื่อทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในผู้หญิง อย่างที่ประวัติศาสตร์สามารถสร้างจิตสำนึกร่วมในชนชั้นขึ้นมาได้ ชิงมาเรีย มีส ย้ำว่าถ้าไม่สามารถสร้างจิตสำนึกร่วมในผู้หญิงได้แล้ว การปลดปล่อยผู้หญิงก็จะมีวันเป็นผลสำเร็จ

๓. ทัง “ทฤษฎี” ทัง “ปฏิบัติ”

ในส่วนต่อมาอันจัดได้ว่าเป็นภาค “ปฏิบัติ” ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากก็คือ การเล่าถึงขั้นตอนประสบการณ์ต่าง ๆ ของกลุ่มปฏิบัติการที่ชื่อว่า “ผู้หญิงช่วยผู้หญิง” ในระหว่างปี ๑๙๗๖-๑๙๗๗ ที่เมืองโคโลญจน์ในประเทศเยอรมันถึงแม้กลุ่มนี้ จะไม่ได้เริ่มจัดตั้งขึ้นเพื่อพยายามใช้ศาสตร์วิธีการใดในการวิจัยสังคมโดยเฉพาะ และโครงการแรกที่ทำคือหาสถานที่พักให้กับผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมคดี แต่ทว่าในระหว่างที่ปฏิบัติการอยู่นั้น ก็ได้มองเห็นถึงความจำเป็นของการวิเคราะห์และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลกันชนในระดับกลุ่ม และจากระดับกลุ่มก็ยกระดับขึ้นเป็นประสบการณ์ร่วมทางสังคม กลุ่มสามารถทำให้ผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมทั้งหลายที่มาสถานพักพิงเข้าใจได้ว่า ปัญหาความรุนแรงที่ผู้ชายทำกับเธอนั้นมิใช่เป็นเพราะเธอโชคร้าย หรือเพราะความ

บกพร่องของเธอ หรือว่าเป็นปัญหา “ส่วนตัว” ทว่ามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับรูปแบบของ “สังคม” ที่เธออยู่ ดังนั้น สถานที่พักพิงแห่งนี้จึงไม่ใช่บ้านประชาสงเคราะห์ที่จะทำให้เธออยู่ในสภาพ “ผู้ถูกกระทำ” หรือ “ผู้ได้รับการช่วยเหลือ” อยู่อย่างเฉยและตลอดไป ผู้หญิงเหล่านั้นจะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมกับกิจกรรมของกลุ่ม และเปลี่ยนสภาพมาเป็นสมาชิกสำคัญ ในปัญหาผู้หญิง และเปลี่ยนตัวเองเป็นผู้ที่จะไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาผู้หญิงในระดับสังคม ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ มาเรีย มีส ระบุว่างานที่ยากเย็นแสนเข็ญ

ส่วน วิธีการ ที่ให้ผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมทั้งหลายได้มาเล่าเรื่อง “ส่วนตัว” ของตัวเองให้เพื่อนและผู้อื่นฟัง เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้ผู้หญิงมองเห็นความเป็น “สังคม” ของปัญหา “ส่วนตัว” และในที่สุดด้วยเรื่องราวของชีวิต “ส่วนตัว” ของแต่ละคนนั่นเองที่ได้กลายมาเป็นชีวิต “สังคม” ไม่เพียงแต่ในระดับจิตสำนึกของผู้หญิงในกลุ่มเท่านั้น การบันทึกเก็บข่าวสารข้อมูลและการวิเคราะห์ ซึ่งได้รับการเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ ย่อมเป็นการยกระดับ ประสบการณ์ ของกลุ่มเล็ก ให้เป็น ประสบการณ์ร่วมของผู้หญิงกลุ่มใหญ่มากขึ้น นอกจากนั้นกระบวนการได้เข้ามาเป็นผู้เก็บข้อมูล วิเคราะห์ และเป็นผู้บันทึก นำเสนอต่อสังคม ด้วยผู้หญิงเองก็คือ การได้เข้ามาเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์เองอย่างที่ มาเรีย มีสเชื่อว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็น ในกระบวนการปลดปล่อยผู้หญิง และพร้อม ๆ ไปด้วยการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาผู้หญิงที่ผู้หญิงซึ่งถูกทารุณกรรม จะสร้าง

ให้กับตัวเองนั่นเอง ผู้ใฝ่รู้และนักวิจัยทั้งหลายก็จะ
ได้เรียนรู้ ความเป็นจริง ของชีวิตผู้หญิง ได้ดีเสียยิ่ง
กว่าการไปอ่านเอาจากตำราเล่มใด ๆ หรือจากการ
ไปตั้งคำถามเอากับ “ผู้ถูกทำการวิจัย” เป็นครั้ง ๆ
ในฐานะ “นักวิจัย” ในการเป็นผู้ปฏิบัติการเอง
ได้ทำให้ “นักวิจัย” ผู้เป็นกลางและผู้สังเกต
การณ์หลายคน ต้องละทิ้งจุดยืนดั้งเดิมและหันเข้า
มาร่วมกับฝ่ายที่ถูกทารุณกรรม บางทีการไปติดต่อกับ
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ทัศนคติ ความ คิวรอจ ผู้ให้
ข่าวสาร ๆ ในฐานะนักวิชาการอาจจะแตกต่างจาก
การไปติดต่อกับบุคคลเหล่านั้น เมื่อไปในฐานะผู้ปฏิบัติ
การเพื่อแก้ปัญหของผู้หญิงก็อาจเป็นไปได้

ในปัจฉิมบท มาเรย์ มีส ตอบปัญหาที่มีคน
ถามว่าข้อเสนอแนวทางในงานเขียนชั้นนี้จะใช้ได้
หรือไม่กับผู้หญิง ในโลกที่สาม เธอเห็นว่ารายละเอียด
อย่าง สมบูรณ์ นั้นคง จะต้องเขียน เป็นราย
งานออกชนหนึ่ง ที่ยกมากล่าวถึงทั้งหมดเสีย
เกี่ยวกับ การที่ เธอได้เข้าไป มีส่วน ทำงาน วิจัยด้วย
การใช้แนวทางของเธอในชนบทแห่งหนึ่งในอินเดีย
เธอพบว่าในหมู่ผู้หญิงชนบทที่มีการรวมกลุ่มจัดตั้ง
กันในเรื่องอื่นอยู่ก่อนแล้ว เช่น เรื่องแรงงาน จะ
เป็นเรื่อง ง่ายดายมาก ที่จะเข้าไป พูดถึง ปัญหาของ
ผู้หญิง และผู้หญิงชนบทเหล่านั้นจะเป็นฝ่ายตั้งคำถาม
กับนักวิจัยด้วยซ้ำไปว่ามีสถานภาพอย่างไร จะ
ทำอย่างไรเวลาที่มีสถานการณ์เช่นนั้น ๆ เกิดขึ้น
แต่ในอีก ที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีการ รวมกลุ่ม อยู่ก่อน แล้ว
ปรากฏว่าเป็นเรื่องยากมากที่จะนำ ปัญหาผู้หญิงเข้าไป
พูดถึง

ข้อสังเกตในตอนท้ายสุดที่ว่า ความรู้สึก
ร่วมโดยทั่ว ๆ ไปว่า “อยู่ข้างเดียวกัน” ช่วยให้

เอาชนะกำแพงระหว่างชนชั้นและวัฒนธรรมที่ต่าง
กันได้ ในคราวที่เธอไปปฏิบัติการที่อินเดีย ทำให้
ปมความสัมพันธ์ระหว่าง “ชนชั้น” กับ “เพศ”
ได้รับการตั้งปัญหาอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนั้นก็ยัง
ทำให้หันไปมองข้อสรุปและข้อเสนอของ มาเรย์
มีส อีกครั้งหนึ่งด้วยว่า เมื่อพูดถึงผู้หญิงในฐานะ
ที่ถูกกดขี่ชน มาเรย์ มีส หมายถึงผู้หญิงในส่วน
ไหนหรือในชนชั้นไหนนั่นเอง หรือเมื่อพูดถึงจิต
สำนึกร่วมของผู้หญิง มาเรย์ มีส หมายถึงจิตสำนึก
ร่วมในหมู่ผู้หญิงที่จำกัด หรือกว้างขวาง ขนาดไหน
จะเป็นไปได้หรือที่ มาเรย์ มีส ต้องการจะหมายถึง
จิตสำนึกร่วม แต่ในหมู่ ของชน ชั้นใด ชน ชั้นหนึ่ง
ข้อสังเกต ที่เธอตั้งไว้ในตอนท้าย ดังกล่าว ดูเหมือน
จะเข้มเป็นนัยว่า จิตสำนึกร่วมของผู้หญิงนั้น
สามารถพันเงอนไขขัดแย้งทางชนชั้นได้ หรือแม้
แต่กระทั่งขัดแย้งทางวัฒนธรรม ซึ่งทางนี้อาจจะ
เนื่องมาจากความเป็นจริงที่ว่า ไม่ว่าผู้หญิงชนชั้น
ไหนก็ถูกกดขี่ทั้งนั้น จะต่างกันไปบ้างก็เป็นเรื่อง
ของรูปแบบ และความหนักหนาของแต่ละกรณี
หรือถ้า ในการมีจิตสำนึก ร่วมของผู้หญิง ที่รู้ดีกว่า
“อยู่ข้างเดียวกัน” อย่างกว้าง ๆ นั้น จะมีปัญหา
อันใดหรือไม่ในการรวมกลุ่มกัน เพราะถึงอย่างไร
ก็ยังอยู่ในจิตสำนึกของผลประโยชน์ ทางชนชั้นซึ่ง
ต่างกัน และที่สุดนั้นการวิเคราะห์แนวชนชั้นจะ
เป็นประโยชน์และมีข้อจำกัด ใดๆ ต่อปัญหาการ
กดขี่ระหว่างเพศนั่นเอง นี่เป็นปมปัญหาอันน่าจะ
ได้มีการวิเคราะห์ที่กันอย่างกว้างขวางต่อไป แทนที่
จะใช้ทฤษฎี ชนชั้น เป็นสูตร ตำรับ ของการ ปลด-
ปล่อยทางเพศ

หมายเหตุ

การศึกษาทางสังคมศาสตร์ในแนวโพสิติวิสต์และในแนวทางที่นิยมหรือ **Functionalist** ซึ่งปรากฏอยู่ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิง

การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ของนิวตันในศตวรรษที่ ๑๖ เกี่ยวกับกฎแรงดึงดูดของโลก และการที่เขาเสนอว่า ทางด้านกายภาพ (physical aspects) ของจักรวาลและธรรมชาติสามารถจะบรรยาย (described) ได้ด้วยทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ตามกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ (laws consistent with experience) นั้นทำให้เกิดความเชื่อว่าสรรพสิ่งดำเนินไปตามกฎอันมีระเบียบ เมื่อคนเราสามารถค้นพบกฎนั้น ๆ เราก็จะควบคุมและปรับปรุง โลก ด้วยเหตุและผลได้ แนวความคิดนี้คือมามีอิทธิพลมากในปรัชญาและสังคม ศาสตร์ ที่รู้จักกัน ค่อนข้าง ในนาม ของปรัชญาโพสิติวิสต์ (Positivism) นั้นเอง

สังคมศาสตร์แนวโพสิติวิสต์มีปรัชญาในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่ถือว่า เราสามารถศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยวิธีเดียวกันกับวิธีที่เรา ใช้ใน การศึกษา ปรากฏการณ์ ทาง ธรรมชาติ นักสังคมศาสตร์ในแนวความคิดนี้มี ออกุสต์ ก็องต์ เป็นบิดาเจ้าสำนักอยู่จึงเชื่อว่า ในทำนองเดียวกัน ที่เราสามารถ ศึกษา ค้นพบ กฎเกณฑ์ ของสรรพสิ่ง ในธรรมชาติ ที่ดำเนิน ไปตาม กฎอันมีระเบียบได้ เช่น การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ เราก็สามารถที่จะศึกษาค้นหากฎเกณฑ์ ที่มีอยู่ในปรากฏการณ์ทางสังคมได้ด้วยวิธีเดียวกัน

คือพยายามศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมด้วยการสังเกตจากข้อเท็จจริง (Facts) ที่เป็นอยู่ โดยเชื่อว่า จะสามารถสังเกตเก็บเอาข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาได้ อย่างสอดคล้องกับภาวะวิสัย (Objective) แนวความคิดเช่นนี้จะมีจุดขึ้นอยู่กับความเป็น "ธรรมชาติ" ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในการกำหนดให้ศึกษา "ข้อเท็จจริง" (Facts) อย่างที่เป็นอยู่โดยไม่ต้องตั้งคำถามกับภาวะที่ถือว่าเป็น "ธรรมชาติ" ของปรากฏการณ์นั้น ๆ ก่อน สิ่งนี้ทำให้เราอาจตั้งคำถามได้ว่า ข้อเท็จจริงที่ได้มานั้นบริสุทธิ์จริงหรือ การศึกษาอย่างเป็นภาวะวิสัยนั้นจะสามารถเป็นภาวะวิสัยอย่างบริสุทธิ์ได้หรือไม่ หรือว่าข้อเท็จจริงที่บริสุทธิ์หรือ การศึกษาอย่างเป็นภาวะวิสัยบริสุทธิ์ไม่มีอยู่ แต่ที่ว่า ข้อเท็จจริงและการศึกษานั้นย่อมมีและผ่านการตีความหรือกลั่นกรองมาแล้วจากความคิดใดความคิดหนึ่ง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมแนวโพสิติวิสต์ถึงแม้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ได้ระดับหนึ่ง แต่ก็จะไม่ช่วยให้เกิดคำอธิบายได้ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ได้อย่างถึงรากถึงแก่น และเป็นระบบ และวนเวียนอยู่กับเหตุผลที่ว่า เป็น "ธรรมชาติ" โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติอันเนื่องมาจากกายภาพ

บทความ เรื่อง มลลภักดิ์เป็นบงชฉัยการผลัด

ของ แล ดิลกวิทยรัตน์ เป็นบทความหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นว่า แนวความคิด แบบ โพลีติวิส ในสังคมศาสตร์ เมื่อนำมาใช้กับ การศึกษา เกี่ยวกับ ผู้หญิง แล้วจะเป็นเช่นไร มิ่งมานวิชัยค้นคว้าอีกมากมายที่ศึกษาว่า การออกไปทำงานนอกบ้านของผู้หญิงมีผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวอย่างไร ซึ่งก็จะมีประโยชน์เพียงบอกให้ทราบถึงผลกระทบ โดยตั้งอยู่บน พื้นฐาน ของการ ขอมรับว่า การแบ่ง งาน ในสภาพที่เป็นอยู่ ว่างานบ้านเป็นของผู้หญิง งานนอกบ้านเป็นของชาย และถ้าหากจะมีการแก้ไขทางออกอย่างไรก็อาจจะเป็นการให้หญิงหยุดทำงานนอกบ้านหรือชายมาช่วยงานในบ้าน ซึ่งทั้งหมดนั้นก็ยังไม่ได้ตั้งปัญหาอย่างจริงจังว่าจะอะไรคือ งาน และ เพราะเหตุใด จึงต้อง มีการ แบ่งงาน กันทำในลักษณะนั้น เป็นต้น

ส่วนแนวความคิดสำนักหน้าที่นิยมนั้น ก็ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดโพลีติวิส กล่าวคือ จากแนวความคิดที่ว่าเราสามารถจะศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม และหากคำอธิบายที่เป็นกฎเกณฑ์ได้ตามหลักการของเหตุและผล และในที่สุดก็จะพบความเป็นระบบระเบียบ ก็จึงทำให้มองสังคมเป็นระบบ (System) อันประกอบไปด้วยโครงสร้างซึ่งมีหน้าที่ (Function) อันจะทำงาน (Function) ไปเพื่อให้ระบบนั้นคงตัวอยู่ได้ ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วก็คือ การมองโดยคิดเปรียบเทียบไป

กับโครงสร้างการทำงานของร่างกายทางกายภาพ อีกนั่นเอง ความคิดในแนวสองแนวดังกล่าวนี้มักจะพบอยู่เสมอในการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิง ตัวอย่างหนึ่งซึ่งพอจะยกมาได้ในที่นี้ คือ

การแบ่งแยกงานระหว่างชายและหญิงมีอยู่แน่ แต่การแบ่งแยกนั้นค่อนข้างหละหลวมและเปลี่ยนแปลงได้ในกรณีจำเป็น ความเป็นผู้หญิงเป็นเพศที่ดึกและมีความอ่อนแอในทางกายภาพมากกว่าชายนั้นยังมีความสำคัญ งานของหญิงจึงมักเป็นงานเบากว่าชาย เช่น การเลี้ยงข้าว คายหญ้า ฯลฯ การชูดินและการไถนา ซึ่งเป็นงานหนักและใช้ กำลังมาก และอาจ เป็น อันตรายแก่หญิง (อาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย โดยเฉพาะในการ ใช้คันไถ ไถนานั้นมักจะเป็นงานของชาย) ในภาคเหนือมีความเชื่อกันว่าต้องไม่ให้หญิงจับคันไถ แต่ถ้าหากไม่มีผู้ชายอยู่ในบ้านเลย และมีความจำเป็นต้องชูดินหรือไถนาโดยปราศจากความช่วยเหลือของชาย หญิงก็ทำหน้าที่เช่นนั้นได้^๑

ซึ่ง ใน ที่นี้มิใช่เป็นประเด็นที่ว่า การแบ่งงานดังกล่าวนี้จะแบ่งกันอย่างไรเคร่งครัด หรือหละหลวมอย่างไรที่ควรจะนำมาอภิปรายถกเถียง แต่ที่ว่าแนวความคิดที่ผู้ศึกษา ใช้มาเป็นหลักการ ในการให้คำอธิบาย ในเรื่อง ของการแบ่งงานกันทำที่ควรจะได้รับการวิเคราะห์หิวพาค้นมากกว่า

^๑ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, สตรีในภาคเกษตร, ว่าง ๑ เสนอต่อคณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, วันที่ ๑๖-๑๘ มกราคม ๒๕๒๔ ณ หากผาแดง ชลบุรี, หน้า ๑๕-๑๖

ข้อความดังกล่าว ทำให้จับ ความคิด ของผู้ศึกษาได้ว่า เนื่องจากหญิงมีความอ่อนแอทางกายภาพกว่าชาย ความอ่อนแอนี้จึงมาเป็นที่เหตุเป็นผลของการแบ่งงานกันทำว่าแบ่งกันตาม ความหนัก ความเบาของงาน และ “งานของหญิงจึงมักเป็นงานเบากว่าชาย” และถ้าหากผู้หญิงจะถูกห้ามไม่ให้จับคันไถหรือไถนา ก็เพราะงานไถนาเป็นงานหนัก และความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลก็ทำให้เกิดต่อไปว่า การห้ามเช่นนี้น่าจะมีสาเหตุที่เป็นเหตุเป็นผลอันใดอันหนึ่ง หรือมีหน้าที่อันใดอันหนึ่งอยู่เบื้องหลัง ซึ่งในที่สุดก็อธิบายได้ว่า การห้ามเช่นนี้มีหน้าที่ไว้ป้องกันอันตรายเพราะการจับคันไถไถนาอาจมีอุบัติเหตุได้ง่าย สรุปก็คือการแบ่งงานกันทำนั้นเป็นเรื่องของความเหมาะสมทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ผู้หญิงอ่อนแอกว่าจึงทำงานที่เบากว่า การที่ผู้หญิงไม่ได้ไถนาก็เพราะงานไถนาเป็นงานหนัก ส่วน ในการห้ามผู้หญิงไม่ให้จับคันไถก็เป็นเพราะอาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

การใช้หลักการความอ่อนแอทางกายภาพมาสรุปว่างานหญิงเป็นงานเบากว่าชายเช่นนี้ เป็นการสรุปที่มั่นคงพอหรือไม่ ถ้าตั้งคำถามว่าอะไรคืองานหนัก งานเกี้ยวข้าว งานดำนาอันไม่หนักหรืองานดำนาอาจจะเมื่อยหลังได้ หรือบักดำนาจนเจ็บนิ้วหัวแม่มืออันไม่เป็นงานหนักหรือ และงานหนักในความเห็นของแพทย์ก็มีได้หมายถึงงานที่ต้องใช้กำลังมากอย่างเดียว งานใดที่ใช้เวลานาน ยิ่งยาก จุกจิก ต้องเอาใจใส่หลายอย่างพร้อมกันและทำติดต่อกันโดย ไม่หยุด เป็นเวลา แปรถึง สิบชั่วโมงขึ้นไปก็ถือว่าเป็นงานหนักได้ ไม่ว่าจะงานนั้นจะเป็น

งานหว่านข้าวหรืองานบ้านก็ตาม เกี้ยวเกี้ยวข้าวก็มี ความคมและสามารถ ที่จะทำให้เกิดอันตรายได้ง่าย ได้เช่นกัน และดังนั้นจะเป็นการเพียงพอแล้วหรือที่จะใช้เรื่องงานหนัก งานเบามาอธิบายปรากฏการณ์ที่ว่า “การไถนาอันมักเป็นงานของชาย” และ “ในภาคเหนือมีความเชื่อกันว่าต้องไม่ให้หญิงจับคันไถ” หรือว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้สามารถนำไปวิเคราะห์ หาค้นเคอ ว่าทำไม จึงเป็น เช่นนั้น ในแนวความคิดอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของงานหนักงานเบา และไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม การศึกษาและสรุปในแนวนั้น ก็มีแนว โนม์ที่จะรักษาสถานภาพเดิม (status quo) มากกว่าที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น เพราะถึงอย่างไรในกรณีนี้ในแง่ความจำเป็นและหน้าที่แล้ว ขอรหัสทองแม้จะมีอยู่ก็มีได้เป็นอุปสรรคอันใด เมื่อถึงเวลาจำเป็นผู้หญิงก็มาทำ “หน้าที่” นั้นได้ ขอรหัสทองจึงได้รับการมองข้าม ไปอย่างไม่มี ความสำคัญ อะไรใน ตัวเป็น พิเศษ

จริง หรือ ที่ขอรหัส ทอง ดังกล่าว นั้น ไม่ มีความสำคัญอะไรเป็น พิเศษ ? จากการค้นคว้าของนักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์วรรณคดี พบว่า มักจะ มีความ เกี้ยว โยง เปรียบ เทียบ กัน อยู่ เสมอระหว่างคันไถและอวัยวะเพศชายในภาษาบางภาษาของอินเดีย และผู้หญิงก็มักจะได้รับ การเปรียบ เทียบ โดยใช้สัญลักษณ์ เป็นผืนดิน หรือท้องนาอยู่ เสมอ เช่นกัน ในวรรณคดี ความตอนหนึ่งใน กนกนคร ของ น.ม.ส ซึ่งก็เป็นวรรณคดีไทยอัน ได้รับเค้าโครงมาจากทางอินเดีย ก็มีว่า

อันธรรมาดาไร่ จักไม่รับไถใช้ที่
 ฉันทิดชาดานารี พึงตามแม่แบบตัว

หรือสุภานิคที่ว่า “ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร โบราณว่า น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า อัครมหาเสย” ก็น่าเห็นทำให้ตั้งคำถามได้ว่าสติปัญญาลักษณะเหล่านี้มาจากพื้นฐานอะไร ทำไมผู้หญิงจึงมักได้รับการเปรียบเทียบกับเป็นผืนดินหรือท้องนา ซึ่งมาเรื่อย มีสเห็นว่าการเปรียบเทียบกับสติปัญญาลักษณะเหล่านี้สนับสนุนแนวความคิดที่ว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีภาพหน้าที่แตกต่างกันเกี่ยวกับกายภาพของตนเองต่อธรรมชาติ กล่าวคือ ผู้ชายจะมองตัวเองในฐานะที่เป็น “เครื่องมือ” ซึ่งต้องไป “กระทำ” กับธรรมชาติ จึงจะเห็นผลจากการผลิตของตัวเองขึ้นมาได้ ในขณะที่ผู้หญิงมองเห็นกายภาพของตัวเอง ในฐานะที่เป็นทั้งแรงงานการผลิตและเครื่องมือในการผลิต และดังนั้นจึงไม่มีการมองตัวเอง หรือถูกมองอย่างที่เป็น “เครื่องมือ” ที่จะต้องไปทำกับอะไรอย่างอื่นเป็นต้น และดังนั้น “appropriation of nature” ของผู้หญิงและของผู้ชายก็จึงต่างกัน อย่างไรก็ดี มิได้หมายความว่าความเห็นของ มาเรีย มีส หรือนักภาษาศาสตร์ นักวรรณคดี หรือนักมานุษยวิทยา ที่กล่าวมานี้จะเป็นข้อยุติสำหรับความพยายามที่จะอธิบายสาเหตุความเป็นมาของการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงกับชาย ทั้งหมดนี้เป็นแต่เพียงความพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึง กรอบความคิดแนว โฟลิดิวิสและแนวหน้าที่นิยมว่ามีลักษณะการทำงาน (operate) อย่างไร และมีข้อจำกัดในการคิดอย่างไรเท่านั้น

นอกจากนี้ สำหรับความ พยายามที่จะอธิบายสาเหตุของข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ห้ามผู้หญิง

จับคันไถ ห้ามผู้หญิงขึ้นหลังการถ ห้ามผู้หญิงประจำเดือนเข้าสถานที่พักัดสัตว์ ห้ามชกผ้าถุง หรือกระโปรงผู้หญิงกับเสื้อผ้าผู้ชาย ฯลฯ เหล่านี้ ด้วยความคิด ที่เป็นเหตุ เป็นผล ว่าการ ห้าม แต่ละอย่างนั้น ก็เป็น ไป เพื่อจุดประสงค์ ที่เป็นประโยชน์ และดังนั้น ก็จึงมีที่มาที่อย่างไร อย่างหนึ่งอยู่ภายใต้ข้อห้ามนั้น ต้องได้รับการทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่า จะสามารถอธิบายเช่นนั้นได้หรือไม่ หรือมีสาเหตุอันอื่นใดที่ลึกซึ้ง หรือเป็น “ไสยศาสตร์” เกินกว่าที่จะอธิบายด้วยความคิด ที่เป็นเหตุเป็นผลและเอามาทดลอง ให้สอดคล้อง กับประสบการณ์ อย่าง เป็นวิทยาศาสตร์ได้

การศึกษาอย่างแบบวิทยาศาสตร์นิยม (Scientific) และการศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific)

การศึกษาอย่างแบบวิทยาศาสตร์นิยมมักจะให้ความสำคัญ กับ เทคนิค วิธีการ ที่ดูเป็น วิทยาศาสตร์ โดยปราศจากการมองแบบสรุปรวบยอดความคิดอย่างเป็นระบบ (conceptualization) กับเทคนิควิธีการที่ใช้ งานค้นคว้าวิจัยแบบวิทยาศาสตร์นิยม จึงมักจะเต็มไปด้วยตัวเลขสถิติที่ได้มาจากการทำแบบสอบถาม และการแยกแยะข้อมูลที่ได้ แล้วก็ถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะก็มีการเก็บข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างเป็นจริงเป็นจัง มิได้คิดค้น

เอาเองหรือคาดคะเนเอาเอง แต่ทว่าเมื่อขาดการ
การสรุปรวบยอดอย่างเป็นระบบกับคำถามที่ตั้งขึ้น
เพื่อข้อมูลที่ต้องการรู้ งานค้นคว้าวิจัยแบบนักวิจัย
คุณเป็นวิทยาศาสตร์แบบหลอก ๆ หรือไม่ก็ไม่ได้ข้อมูล
ที่แท้จริงออกมา เช่น การตั้งคำถามแบบตัว
ต่อตัวระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยว่าเคยหรือไม่เคย

ถูกสามีทำร้ายทุบตีหรือไม่ หรือคำถามในแบบสอบถาม
ถามที่ว่าพอใจแล้วหรือยังกับสภาพที่ฝ่ายชายเป็นผู้
รับผิดชอบหาเงินเข้าบ้าน สภาพความ สัมพันธ์
ระหว่างผู้หญิงกับสามีเช่นกำลังอยู่ในจุดวิกฤตหรือไม่
ก็อาจทำให้คำตอบเกี่ยวกับสถานการณ์ของตัว
เองต่างกันออกไปได้ เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย